

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EÖS
SZEMLÉJE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
VI., Gróf Zichy Jenő ucca 43.
Telefon: Aut. 271—35.

Előfizetési ára: Egész évre 20 P.
Piramis papíron 30 P.
Postatakpt. csekksz. sz. 16760.

Nem lehet kolerára berendezkedni!

**Néhány megjegyzés a hitközség
luxusépítkezéseire**

Mikor még a gazdasági életben tevékenykedtem, megtörtént egyszer, hogy két áldott jó ember összeveszéséből kifolyólag engem és érdektársamat tetemes károsodás ért. A barátaim ekkor szemrehányást tettek nekem, hogy miért nem voltam előrelátó, mire én azt válaszoltam nekik, hogy nem tudtam kolerára berendezkedni.

A hétszer okosak most folyton azt hánytorgatják fel, hogy a hitközség a mai rossz viszonyok között hősök templomát és kulturházat épített, amelyek a városszépészet szempontjából értékes és művészi szép épületek, csak éppen semmi hasznót nem hajtanak. Stern Samu elnök, ebben az építkezési ügyben teljesen ártatlan, mert amikor átvette az ügyek vezetését, akkor a hitközség már régen felvette a 200 ezer fontos kölcsönt. Az építkezési bizottság elnökére, Glücksthal Samura még rosszakarrattal se lehet ráfogni, hogy pénzügyi dolgokban könnyelmű és hive a luxuriosus, hasznót nem hajtó építkezéseknek. Most, utólag, kritizálni könnyű, de nem kell elfelejteni, hogy a hitközség súlyos fait accomplit előtt állott és felelős pozícióban levő ember aligha merte volna vállalni a felelősséget azért, hogy a fővárostól ingyen kapott telekről lemondva, az építkezést meg ne kezdje. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy más az egyén gazdasági élete és más egy jogi személyé, egy olyan hosszú életű közösségé, mint a hitközség, amely nem számolhat

muló zivatarokkal s már természeténél fogva is kénytelen ügyeit „sub specie aeternitatis“ vezetni.

A minden áron gáncsoskodni szerető okosoknak figyelembe kell venniök azt is, hogy mikor az építkezést elhatározták, még más világ volt s arra a legpesszimiztikusabb ember se számíthatott, hogy elkövetkezik a gazdasági élet olyan fordulata, hogy a sziklaszilárdnak hitt angol font is meginog.

Kétségtelen, hogy a mai viszonyok között, amikor majdnem mindenütt a világon valóságos gazdasági kolera dühöng, nem határozták volna el az építkezéseket. De olyan hatalmas közület, mint a hitközség, mégsem rendezkedhetett be kolerára, mert a pestistől való örökös aggodalom, illetve a folyton szűk esztendőkre számító preventív takarékoság egyensúlyban tartja ugyan a hűdzsét, de minden kezdeményezést csirájában megöl és a haladásnak, fejlődésnek legveszedelmesebb ellensége.

Egyebekben a „felesleges luxus“ ostromozóinak azt ajánlom, hogy tekintsék meg a hamarosan befejeződő építkezést és menten le fog húlni nemes haragjuk. Az idegekre határozottan lecsillapítólag hat a hősök templomának monumentális egyszerűsége, a vonalak harmóniája, az anyag szépsége s az egész modern és mégis a Kelet művészetére emlékeztető építkezés. A városrendezés szempontjából is teljes összhatást keltő s Budapest szépségét nagyban emelő épületek *Vágó László* és *Faragó Ferenc* műépítésszek alkotóerejét dicsérik. Akik e két istenáldotta művész alkotásában gyönyörködnek, azoknak meg kell bocsátaniok a hitközségnek, hogy ma a leépítések korában ilyen gyönyörű és maradandó monumentum felépítésére vállalkozott.

Pusztul a berlini zsidóság

A berlini statisztikai hivatal kimutatásából közöljük az alábbi adatokat a berlini zsidóság 1930-iki népesedési mozgalmáról. A rideg számok megdöbbenően igazolják, hogy az asszimiláció milyen pusztításokat végez a zsidóság soraiban. Ime a számok:

Zsidó szülőktől 1127 gyermek született élve, 29 halva. Vegyes házasságokból zsidó anyától 174, nem zsidó anyától 110 gyermek született. 1019 tiszta zsidó házasságot, 772 vegyes házasságot kötöttek. Az összes zsidó halálozások száma 2453 volt. Figyelembe nem véve a vegyes házasságokból való születéseket, megállapítható, hogy 1930-ban Berlinben kb. 1400-al több zsidó halt meg, mint amennyi született. A halálozási arányszám évről-évre növekszik, még pedig a vegyes házasságok szaporodásával egyenes arányban.

Ifjak és öregek az Imit-nél

Az Israelita Magyar Irodalmi Társulat (röviden: Imit) az idei évkönyvének megjelenése alkalmából Sós Endre cikket irt az Egyetértésben és élesen támadja az évkönyv szerkesztőjét, amiért a zsidó fiatal írókat nem engedi szóhoz jutni sem az Imit publikációiban, sem a felolvasó asztalnál és nem vet elég ügyet a zsidó fiatalság lelkében viharzó krízisre. Kitünő tollú s a dolgokat jól meglátó kedves munkatársunk minden szempontja helyes, azonban mégis túllőtt a célon, midőn könnyedén Szemere Samut, az évkönyv szerkesztőjét teszi felelőssé mindenért. A Biblia ismert szavát „egy ember vétkezett s az egész gyülekezet ellen ontod ki haragodat“ úgy lehetne variálni „az egész gyülekezet vétkezett s te egy ember ellen kelsz ki“.

Az Imitet 1895-ben alakította meg Bacher Vilmos, Bánóczy József és Mezey Ferenc és azóta megrögződött működésében bizonyos irányzat, amely valóban részben elavult a mai zsidóság problémái szemszögéből, de mégis csak tradíció. Az alapítók intenciója szerint pl. az Imitnek bizonyos fokban teológiai színezete van, az ő idejünkben zsidó szépirodalomról nem lehetett szó, a külföldi zsidó új-héber és jidisch szépirodalom népszerűsítéséről pedig bizonyos elvi okokból idegenkedtek. Nem lehet azt sem mondani, hogy az Imit eksklusív volna. Bibliafordítása a népnek szól, bár néhai Tóth Béla szavai szerint „könyomatos“ stílusban jelent meg.

Egyideig a felolvasásokat vita követte, illetőleg a tárgyhoz a hallgatóság kérdéseket vethetett fel. Most nem érünk rá kikutatni az okát, de tény, hogy az Imit a legnépszerűbb volt akkor, amikor 25 év előtt az Egyenlőség hadilábon állott vele és nem bocsátotta rendelkezésére publicitását. Később kibékültek, Szabolcsi Miksa felolvasott a talmudnak „Faust“ alakjáról „Acher“-ről és bevonult a modern szellem a felolvasó asztalhoz, amennyiben kabarészerű karcolatot is felolvasott „marabu, eszi szivedet a bu“ kuplés alapmotivummal a rossz emlékü — Gábor Andor, aki a zsidóságot az antiszemiták ellen hetenként az Egyenlőségben a hirhedt „Heti glosszák“-ban megvédte 1915-ig.

Minderre természetesen Sós Endre nem emlékezhet, irigylendő fiatalsága miatt. De talán érthetővé teszi azt, hogy miért lett az idők folyamán az Imit eksklusív; mint ilyent vette át Szemere Samu, aki a multtal egy vonalban vezet. Azt sem lehet mondani, hogy az Imit elzárkózik a fiatalságtól. Titkára dr. Hevesi Ferenc, fiatal ember és így tehát inkább vonható felelősségre, miért nem nyilatkozik meg a zajló élet zsidó problémái a magyar zsidóság irodalmi társulat kiadványaiban.

Egyébként biztosak vagyunk abban, hogy ha bárkinek konkrét igazságos óhajai s életrevaló indítványai vannak az Imitet illetőleg, teljes bizalommal fordulhat az Imit nagyszerű elnökéhez Wertheimer Adolfhoz, aki fogékony minden nemes zsidó kérdés iránt s akinek programját bizonyára az ő szellemében azzal a három bibliai szóval fejezhetjük ki: Bineurénü u-bizkénénü néléch.“ (Ifjainkkal is és öregeinkkel is akarunk együtt haladni.)

Schnitzler Artur

szenzációs nyilatkozata a zsidóságról és az antiszemitizmusról

Schnitzler Artur a kiváló német író, akit 70 éves születésnapja alkalmából meleg ünneplésben részesített a német irodalmi világ, a napokban interjút adott a Canadian Jewish Chronicle tudósítójának. A szenzációsan érdekes nyilatkozatot, mely már Schnitzler Artur illusztris személyére való tekintettel is méltán tarthat számot a zsidó közvélemény érdeklődésére, egész terjedelmében közöljük.

— A vallásos áhitat — mondta Schnitzler — az idők folyamán sokat veszített intenzitásából, a faji érzés azonban a zsidóság szívében sokkal erősebb, mint valaha. Ennek oka, hogy az átlagzsidó is tudatában van annak a ténynek, hogy ő a keresztény világ irigylésének, gunyjának és gyűlöletének tárgya. Nem hiszem, hogy a zsidók valaha is olyan nemzeti érzésűek lettek volna, mint ama szomorú években, amikor az üldöztetések ostorát érezték csattogni hátukon. Szerencsére az üldöztetések megszűntek. De ezeknek a törvényes hajtása az antiszemitizmus. Szerintem az antiszemitizmus hasznos célt szolgál az által, hogy a zsidókat állandóan arra emlékezteti, hogy ők individuumok akik lényegesen különböznek keresztény szomszédaiktól s egyetlen mentség számukra ebben a világban, ha különbözőségüket hivatalosan elismertetik. Az antiszemitizmus állandóan azt az egészséges célt szolgálja, hogy minden

zsidó szívébe belevési a fajiságnak és a zsidó testvéreivel való szolidaritásnak érzését. ,

Antiszemitizmus mindig lesz, míg a zsidók zsidók maradnak, mert az antiszemitizmus okai sohasem küszöbölhetők ki. A zsidóság mindig el fog ütni környezetétől s mindig az a kisebbség marad, mely az emberi haladásnak az élén menetel. Éppen ezért a zsidóság iránti gyűlölet sohasem irtható ki. Talán eljön az idő, mikor az „übermensch“-eknek egy fajtája támad a földön, melynek szívében nem lesz hely az irigység és gyűlölet alantas érzései számára. Addig azonban mindig ki lesz téve a zsidóság az antiszemitizmus tüskéinek és nyilainak. Az antiszemiták azt remélik, hogy a gyűlölet lassan elpusztítja a zsidóságot. Pedig ellenkezőleg, amíg ez a gyűlölet él, a zsidóság faji öntudata is addig marad ható és fentartó erő.

Eddig a nyilatkozat, amelynek nem minden pontjával tudunk egyetérteni. Schnitzler egy jobb korszakban könnyebben kiharcolt fényes karrier csúcspontján túl pesszimiztikusan ítéli meg a zsidóság helyzetét s valósággal áldásnak tünteti fel az antiszemitizmust a zsidóságra nézve. A mai nemzedék csak a csapásait érzi az antiszemitizmusnak, mely sokakban nem a faji öntudatot erősíti, inkább a faji közösség megtagadására vezeti őket. Schnitzler utópisztikus messzeségbe tolja ki az

antiszemitaizmus megszűnésének időpontját. Mi azonban nem hiszük, hogy a numerus clausus, és a minden téren való üldözés megszüntetéséhez feltétlenül felsőbb-

rendű emberekre van szükség. Optimistábbak vagyunk Schnitzlernél s reméljük, hogy a béke és emberszeretet kora nem utópia, de rövidesen eljövendő valóság.

Kasrusz és ruzsunifikáció a Rombach-utcában

Egy kis karcolat minden karcolás nélkül

Május—junius hónapokban tudvalevőleg a budapesti zsidóság körében élénken tárgyalták azt a kérdést: vajjon lehetséges-e oly intézkedést tenni, hogy a neologok és az orthodoxok ugyanazt a ritualitásu húst használják. A mult hét egyik napján szukosz félünnepén éppen a Rombach-utcában jártam, megéheztem, egy vendéglőbe tértem és ennek kapcsán megállapítottam magamban, hogy a kasrusz unifikáció, amelyet nem tudott a nyáron megcsinálni az orthodox és neolog község, mégis csak megvalósítható. De csak oly módon, ahogy ezt a pesti Rombach-utcai Stern vendéglőben látjuk. A valóban kitünő orthodox kóser koszt fogyasztói ugyanis jó részben nem-orthodoxok. Van egy gyönyörűen berendezett szukko, amely igazán nem nevezhető mulandóságunk szimbolumának, viszont az étteremben jól be van fűtve. A sátorban étkezett egy prominens orthodox, de mellette a dohány-utcai népszerű főkantor, egy másik asztalnál arról beszélgetnek, hogy kell majd megrendezni kórossal a „Wo ist der Chasn” Kiss Arnold által oly szépen megírt jelenetet; az egyik sarokban a neologia 3 vezéralakja, ki tudja miről tárgyalnak?

A vendégek közt pedig figyelmes gondossággal jár-kezel a halkhangu tulajdonos, az igazhitű chaszid, aki szereti a neologoktól is a pénzt szedni, a Rebbe reb Mendel tanítása értelmében, valószínűleg csak azért, hogy lehetséges legyen a vendégfogadás nagy microját még nagyobb mértékben is teljesíteni.

Közel a mi asztalunkhoz egy orthodox szép fiatal nő ült, mintha divatlapból volna kivágva, preparált ajkakkal és jól elrendezett szemöldökökkel. Úgy látszik tehát, hogy míg a kasrusz unifikáció kétséges, az orthodox-neolog ruzs unifikáció kétségtelen. Csak azt nem tudtam, vajjon örüljek-e azon, hogy egy ruzsos hölgy orthodox ritualitásu, vagy pedig boszankodjam azon, hogy egy orthodox nő festi ajkát. Végül győzött bennem az a megállapítás, hogy inkább örülni kell.

Zsargón a napisajtóban . . .

Egészen bizonyos, hogy a mi kedves tréfacsinálónk: Molnár Jenő barátom, Pest egyik legnépszerűbb embere. Az ő aranyos humorát semmiféle baj, vagy zivatar meg nem ingathatja. Ez az „aranyvaluta” — ugylátszik — megingathatatlan. És ilyen emberek kellenek nekünk, kiknek lelkiderüje keresztültör az agyontakarékoskodott emberiség borus hangulatán. Az ő jelszava: muszáj nevetni és a Jóisten különös kegyelméből megvan az adottsága ahhoz, hogy ezt a programját keresztül vigye. Évtizedek óta, kifogyhatatlanul és változatosan.

A „Borsszem Jankó” legutóbbi számából kiragadok egy kis izelítőt. Parancsoljanak:

„Bónyi Adorján nagyszerű új színművéről, az „Édes ellenség”-ről írt beszámolójában a többi közt ezt mondja a kitűnő Pütkösti Andor:

„Imponáló az a bátorság, ahogy Bónyi félrerugja a jó befejezést és fűtyül a happy-endre, holott ma egy új szerző még a Hamletet is odaállitaná Opheliával a hüpe alá.”

Bravó, Pütkösti! A „hüpe” bevonulását a magyar színibírálat szokincsébe örömmel üdvözljük, egyben mellékeljük a Pesti Izr. Hitközség szertartási előljáróságának megilletődött üdvözetét is. Reméljük nem áll meg a bátor újítás mesgyéjén és legközelebb már ilyen sorokat olvashatunk az „Újság”-ban:

„A behóved Shakespeare tata után Hamlet-jének smúzolása fatigra csinálta a közönséget a mai érev reprizen (főpróba). Ophelia, ez a betropect siksze, nebich, végigzűfecolta a negyedik felvonást.

Hamlet alakítója tréfli volt, Opheliáé viszontag kóser, különösen ott, ahol kezd mesüge lenni. A rendezés, unberufen, elég türhető. Hevesi Sándorhoz csak egy szavunk van: skajach! (Ő már érti.) Mazltov!”

Nos? Ugye igazam volt. És most mi is kívánjuk neki tiszta szívből: „Máztov, skajach — bis hundert und zwanzig.”

Magyar királyi		Osztály-sorsjáték	
84.000 sorsjegy		42.000 nyeremény	
A sorsjegyek fele okvetlen nyer			
Legnagyobb nyeremény szerencsés esetben			
P 500.000 P			
azaz félmillió pengő			
1 jut.	500.000 P		
1 nyer.	200.000 P		
1 „	100.000 P		
1 „	50.000 P		
1 „	40.000 P		
2 „	á 30.000 P		
1 „	25.000 P		
2 „	á 20.000 P		
5 „	á 15.000 P		
8 „	á 10.000 P		
10 „	á 5.000 P		
12 „	á 4.000 P		
24 „	á 3.000 P		
62 „	á 2.000 P		
130 „	á 1.000 P		
stb. stb. összesen közel 8 millió pengő készpénzben			
1/8	1/4	1/2	1/1
8	6	12	24
pengő	pengő	pengő	pengő
Első húzás október 18-án			
Sorsjegyek kaphatók az összes ítérsítőkzál!			

„Az Örökkévaló tórája tökéletes“

Irta: Dr. Enten Manó

Br. Eötvös József A zsidók emancipációja c. gyönyörű, figyelmes elolvasásra még ma is érdemes esszéjében a következő mondat található: „Ugyanazon zsidó, ki talmudjából tanult előítéleteihez gyermeki makacssággal ragaszkodva, Kánaán nemzetei között hősi szilárdsággal megtartá egy Istenének hitét, s vele azon fenséges morált, melyen magasabban álló kereszténységünk épült.“

A keresztény vallás a zsidó vallás fölött való superioritásának a gondolata olvasható nemcsak subjectiv zsidó teológusok és gondolkodók, hanem olyan keresztény hittudósok és filozófusok műveiben is, akik máskülönben a tárgyilagosság, az igazság eszméjéért szóval és tettel hevülnek.

Strack, aki a bibliai és rabbinikus irodalomnak kiváló ösmerője volt, ugyancsak azt vallja, hogy a zsidóság alsóbbrendű vallás, mint a kereszténység (Der Blutbergglaube, München, 1892. 108. l.)

És ez a gondolat belevésődik a mi „művelt“ zsidóságunk elméjébe, amely csak idegen kulturák kertjeiben jár, saját kulturájának kertjében azonban nem fordul meg, amely a zsidóságról való tudását, ösmereteit is idegen forrásokból meríti. Csoda-e hát, ha a mi „kulturált“ zsidóságunk közömbösséget érez vallásunk, népünk iránt, ha lélekben elfordul attól a közösségtől, amelynek hite, vallási világszemlélete „inferiorisabb“, mint az őt környékező népeké?

Az igazság pedig a következő:

Dr. Georg Glaser, keresztény tudós, Zeit- und Lebensfragen (Bern, 1905.) c. igen érdekes és értékes könyvében azt mondja, hogy a keresztény etika alapgondolataiban foglaltaknak:

1. Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei atyátok tökéletes (5, 48).

2. Amit akartok azért, hogy az emberek tiveletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal: mert ez a törvény és a próféták (7, 12).

3. Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második pedig hasonlatos ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat (22, 37—39).

„Mit der Forderung an seine Gläubigen, — folytatja Glaser — sie sollen vollkommen sein, wie der Vater im Himmel vollkommen sei, stellt Christus das Menschheitsideal in einer Form auf, wie es von keinem Weltweisen prägnanter gezeichnet worden ist.“

„A keresztény etika alapgondolatai“ mind a zsidóság talajából sarjadtak.

Az első mátéi parancsolatot találhatjuk Mózes ötödik könyve 18. fejezetének 13. versében és harmadik könyve 19. fejez. 2. versében és ini-

gyen hangzanak : „Tökéletes légy az Örökkévalóval, a te Isteneddel és szentek legyetek, mert szent vagyok én, az Örökkévaló, a ti Istenetek.“ Az isteni tökéletesség magaslatára való törekvésnek gondolatát midrás- és talmud-bölcseink lépten-nyomon plántálják szivünkbe. Mah hu cha-naum vrachum az atto hejéz chamun vrachum. L. Sabbath 133 b. Szóta 14 a. Lev. Rabba 24 c. Szifré (c d. Friedmann) 85 a. Rasi Mózes V. 11, 22-höz. Tanna dibé Éliáhu (c d. Friedmann) 135. old. Felix Perles, Jüdische Skizzen, 117. l. 5. j.

A második mátéi tanításnak atyja Jézus tanítója, a végtelen türelmességéről, szerénységéről, béke- és emberszeretetéről híres Hillél is olvasható Sabbath traktátusának 31 a oldalán.

A harmadik mátéi parancolatot a legtudatlanabb zsidó is ösmeri, Deuteronomium 6. fej. 5. versében fordul elő; a felebaráti szeretetről szóló ige pedig Mózes III. K. 19. fej. 18. versében.

A „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“ Mózes hirdetése, a tórában tündöklik, de azért még a Coudenhove-Kalergik is keresztény parancsolatnak tartják (Die europäische Ethik nimmt gerne an, dass das christliche Sittengebot „Du sollst deinen Nächsten lieben, wie dich selbst“ ein Axiom der Sittlichkeit mit unbedingter Weltgeltung sei . . . Held oder Heiliger, 6. old.)

Aki versatus a bibliai és rabbinikus irodalomban, tudja, hogy Szász Károlynak következő szép szavait teljes joggal a zsidóságra is lehet vonatkoztatni: „Az ember aspiratiói túlemelkednek a földön, bizonyosságul, hogy az ember eredete s rendeltetése sincs a földből s nincs a földre szorítva. Az ember minden időben magasabbra tört a való korlátaiból; az emberi lét tökélytelensége közt a tökélyt, a tévelygés ködében az igazságot, a lét durvaságai közt a tiszta eszményt kereste; a föld nyomott légkörén felül az égi csillagot, melynek fénye ellenállhatatlanul vonja, emeli. Az emberi természet e magas aspiratióit valósította meg a keresztyénség, melyben Krisztus az erkölcsi tökélyt tüzte ki végcélul, mondván: Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes! (Élet a halálban, Budapest, 1893., 194-5. old.)

Az igazság fáklyája mellett nézve a zsidó vallást, nem lehet állítani, hogy a leány „magasabban álló“ mint az anya, hiszen a keresztény etika templomának alapköveit a zsidóság faragta.

Mi csak a zsoltárossal szólhatunk: az Örökkévaló tórája tökéletes. A mi keblünket csak az a tudat dagaszthatja, hogy igaza van Coudenhove-Kalerginak: „Egy másik kis nép a fél világot vallásilag hódította meg: a zsidók. Ez a nép három nagy világmozgalmat váltott ki: Kereszténység, iszlám, szocializmus. A fél világ tiszteli Mózeszt és áldja az ő művét; a fél emberiség az iskolában a zsidó törzs történetét tanulja; a fél emberiség a zsidó törzs Istenét egyetlen Istenné emelte; a fél emberiség Jeruzsálemre, mint szent városra tekint. Ennek a nagy népnek az utódai is élnek még közöttünk és sokan közülük terjesztik ma is a világon az emberiség és igazság szellemét.“ (Held oder Heiliger, 16. old.)

Olvasom, . . . nem olvasom . . .

Nem olvasom

Van felekezeti életünknek két ugynevezett nagysága, akik önkéntelenül is eszünkbe juttatják a két pozsonyi bocherről szóló anekdótát. Ezek a bocherek közepes és szürke legénykék voltak, de Pozsonyba jövet elhatározták, hogy ha törik, ha szakad, nagy embert csinálnak egymásból. Véd- és dac-szövetséget kötöttek és egyre-másra csinálták a „kovedet“ egymásnak. Például, ha egyik bejött a jesivába, akkor a másik tiszteletteljesen felállt. Ugyanaz fordítva is megtörtént. Aztán a városban, társaságban mindenütt agyba-főbe dicserték egymást s szivós reklámmunkájukat végül is siker koronázta: a két bocher olyan tekintélyre tett szert, hogy még a rasekol is előre köszönt nekik. A mi két felekezeti potentátunk sem találta fel a puskaport. De egyik olyan ügyesen adminisztrálja a másikat, szóval, írásban, társaságban, klubban, sőt a parlamenti folyósón is, hogy nem csak magukba, de a jámbor közvéleménybe is belegyökerezették a hitet, hogy ők felekezeti életünknek diszei, virágai s „noch nie dagewesen“ nagyságai. Ami üdvös és örvendetes volna, ha igaz volna. De sajnos nem igaz.

Nem olvasom

A pesti hitközség új orgonája párját ritkítja, melyhez hasonló három nincs az országban, mint legujabb egyszersmind a legtökéle-

tesebb, Csodájára járnak papok, kántorok és orgonisták — más felekezetek papjai és kántorai, mert a mi népünk nem ért ehhez és nem is fogja megtanulni. Elhibázott utánzás volt ez a reformidők kezdetén, mely mai napig nem tudott gyökeret eresztetni a hivek lelkében. A művészetek minden terén világraszólót alkotott a zsidó, de orgonához nem ért. És ez jól van így, mert az orgona egy speciális katolikus művészet. — „Ásré huom...“ „Üdv a népnek, mely érti a Teruo-hangokat“ A sofár a mi tradicionális hangszerünk és a teruo-hangok hozzák nekünk az Üdvöt... nem pedig az orgona.

Olvasom

Weber Kálmán pöstyéni főrabbi a csehszlovákiai orthodox iroda elnöke halálos balesetnek lett áldozata élete 61-ik évében. A magát elkülönítő orthodoxiának volt elvhű harcosa és ez az elvhűség fejlesztette ki benne azt az imponáló szervezési erőt, amelyet tanusított akkor, midőn az államfordulat bekövetkezte után rögtön tömörítette az orthodox hitközségeket. Ezzel természetesen nem tett nagy szolgálatot a zsidó egységnek, de használt az orthodox községeknek. Erre negatív bizonyíték: a ruszinszkói hitközségek nem rendelték alá magukat a „Kanclei“-nak, de azokban még nagyobb a felfordulás és a viszálykodás, mint a szlovákiai orthodox tüzfészkekben.

Olvasom

A pozsonyi hitközségnek nincs jelenleg kántora. Az ünnepekre kerestek tehát egy szép hangu kántort, hogy művészi énekével gyönyörködtesse a hiveket. Jelentkezett is egy kántor, aki a vendégszereplés árát meglehetősen borsós összegben, tizezer cseh koronában szabta meg. A hitközség sokalta ezt az összeget, a kántor ellenben nem engedett, mire a hitközség gondolt nagyot és merészet, lemondott a kántorról és a tizezer cseh koronát szétosztotta a szegények között. Ime egy cselekedet, mely Istennek tetsző (a kántornak nem) s követésre érdemes.

Olvasom

A német extrónörökös, a mondsee-i strandon töltötte a nyarat és sűrűn volt látható egy bécsi zsidó kereskedő lányának társaságában, akinek hevesen udvarolt. Ebben még nem volna semmi különös, hiszen a trónvesztett királyok manapság szívesen adnak kifejezést demokratikus érzelmeiknek, főleg nőkkel szemben, az extrónörökösről azonban köztudomásu, hogy szélsőséges antiszemita. Egy ujságíró meg is interjuvolta Őfenségét e „filoszemita“ flört ügyében, mire az extrónörökös nagy tirádát zengett arról, hogy ő milyen — zsidóbarát. Azt mondta, hogy a német zsidók hazafiasak, neki is sok zsidó barátja van, stb., de... Az antiszemíták a főmondatban mindig szeretik a zsidókat, de azután mindig jön egy „de“-vel kezdődő furcsa mellékmondat. Őfensége ezt így fejezte be: „de nekem az a meggyőződés, hogy a német zsidóknak nyilvánosan szakítaniuk kelle-

ne a bolsevizmussal.“ Szóval hazafiasak, de egyben bolsevisták is a német zsidók. Hogy ehhez mit szólnak? Őszintén szólva számunkra kissé magas és érthetetlen ez az extrónörökösi logika. Dehogy az extrónörökös számára is érthetetlen, bizonyítja az, hogy az egészet megcáfolta. Igaz, hogy a rohamisakosok rohamára.

Olvasom

A budapesti lelkészkedő papság legutóbbi konferenciáján Kriegsau Emil városmajori plébános a zsidóság megtérítéséről előadást tartott s kifejtette, hogy a papnak nem szabad antiszemitának lenni, mert a magyarországi zsidó származásu kommunisták megtagadták hitüket. Hangoztatta, hogy a papságnak szelidséggel és szeretettel kell a tanítás számára kedvező légkört teremteni. Hogy is mondják erre: a cél szentesíti az eszközöket. Ebben az esetben elfogadjuk..... az eszközt.

Nem olvasom

A font eséséről eszünkbe jut a hitközség kétszáz ezer fontos kölcsöne. Annak idején sokan támadták néhai Léderer Sándor elnököt ezért a fontkölcsönért. Ma már kissé inaktuális volna afelett vitatkozni, hogy szükség volt-e erre a kölcsönre, vagy nem. Az sem a mi feladatunk, hogy elmélkedjünk azon, hogy a font esésének gazdasági szempontból milyen előnyei, vagy hátrányai vannak. Mindenesetre elismeréssel adózunk a néhai elnök sugallatszerű intuiciójának. Nem állítjuk róla, hogy előre látta a font bukását. De mégis fontban vette fel a kölcsönt, nem

pedig sziklaszilárd dollárban. Ami a hitközség szempontjából mégis csak előnyösebb.

Nem olvasom

Weber Kálmán, a szlovákiai orthodoxia tragikus halála még ellenfeleinél is mély részvétet váltott ki. Harcias természete, ugyyszólván, kereste a küzdelmet, de aktivitása még ellenfeleinél is tiszteletet és megbecsülést váltott ki. Most új kezekbe kerül a vezetés, de az irányzat marad, mert az orthodoxia régi sineken halad a Sinaj hegytől kezdődőleg. Csak atmoszferikus változás állhat be, ha az új vezér békésebb hajlandóságu lesz. Ugy hírlik, hogy a jövőben az elnök nem lesz ismét aktív rabbi, mert ez a rendszer sok hátránnyal járt. Ellenőrizhetetlen hírek szerint egy világhíres publicistát fognak jelölni, kinek megválasztása annyit jelentene, hogy a cionistákkal szemben a merev álláspont enyhülni fog.

Olvasom

a hamburgi hitközség költségvetését. A hamburgi hitközség most közzétett 1931-32-es költségvetése szerint a hitközség bevételei 922.864, a kiadások 1.081.462 márkával szerepelnek. A kiadások 47%-át iskolaügyre, 23%-át jótékonyásra, 11%-át adminisztrációra, 9%-át szertartási ügyekre, 8%-át kulturális célokra fordítják. Ezzel szemben a Pesti Izr. Hitközség kiadásai százalékosan így oszlanak meg: iskolákra 45%, jótékonyásra 0.8%, adminisztrációra 17.15%, szertartási ügyekre 23.44%, kulturális célokra 0.32%.

HIREK

HAJDU PÉTER TEMETÉSE. A Pesti Izr. Hitközség elnökhelyettesét, dr. Hajdu Marcellt súlyos csapás érte. 25 éves, nagy reményekre jogosító Péter fia szeptember 25-én hosszú szenvedés után elhunyt. Temetése 28-án ment végbe óriási részvét mellett a rákoskereszturi temető halottas házából. A végtiszteségen a hitközség egész vezetősége és a társadalmi élet számos előkelősége jelent meg. Az elhunytat Hevesi főrabbi bucsuztatta könnyekig megható beszéddel. A mélyen sujtott család a következő szivbemarkoló szavakkal adta tudtul a tragikus sorsu fiatalember halálát: „A fiatalság szépségei helyett neki csak szenvedés jutott osztályrészül. Tiszta lelke angyali türelemmel viselte a szenvedést, melyet a sors reá mért s amelyet csak odaadó szeretetünk enyhített, amivel utolsó pillanatig öveztük. Meggyötört testének adjon az Örökkévaló enyhe nyugodalmat a megszentelt anyaföld ölében, ártatlanságának, jóságának, hűségének tiszta emlékét a gyásznak el nem muló bánatával őrizzük meg szivünkben.

BÁNÓ DEZSŐ KITÜNTETÉSE. Megérdemelt kitüntetésben részesült Bánó Dezső kormányfőtanácsos, a Balatonfüred gyógyfürdő vállalat vezérigazgatója. A kormányzó Bánó Dezsőnek, a Balatonkultusz, főleg pedig Balatonfüred s általában a magyar fürdőélet fejlesztése körüli nagy érdemeiért, a magyar Vöröskereszt diszjelvevényének érdemkeresztjét adomá-

nyozta. A kitüntetést ünnepélyes külsőségek közt **Ripka Ferenc** főpolgármester adta át **Bánó Dezső**nek.

VÁLASZTÁSOK A BUDAI IZR. HITKÖZSÉGNÉL. A budai izr. hitközség képviselőtestületének ciklusa lejárván, az új alapszabályok értelmében a most kezdődő ciklus öt évig tart. A választások vezetésére kiküldött bizottság elnöke: **Dr. László Áron** a jelölő listák beadását f. hó 2-ára, a választás napját folyó hó 11. és 12-ére tűzte ki. Tekintettel arra, hogy a képviselőtestület választása az arányos választási rendszer alapján ejtetik meg és csak egy lista érkezett be, a f. hó 11-ére kitűzött választási napon elnök ezen tényt megállapítja és a jelölteket szavazás mellőzésével megválasztottaknak fogja kijelenteni. A képviselőtestület tagjai között a hitközség legelőkelőbb tagjai foglalnak helyett. Az előjáróság és a választmány megválasztása f. hó 19-ére van kitűzve.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MUZEUM tudományos és művészeti egyesület alapszabályait a magyar királyi belügyminiszter 134869/1931. számú rendeletével jóváhagyta s ennek folytán az új egyesület működését megkezdte.

ÚJ ÁRVAHÁZ KASSÁN. Kassán felavatták a szlovákiai zsidó szociális egyesület által épített árvaházat és tanoncotthont **Dr. Herz** kongresszusi és **Gutmann** orthodox hitközségi elnökök jelenlétében. Az árvaház létesítését nagyszabású adományok tették lehetővé. Az amerikai Joint Distribution Committee 5000 dollárt adott, Kassa város 50.000, a népjóléti minisztérium 40.000, Pozsony város 30.000

A teavásárlás bizalmi kérdés!

Téát Meinlnél vásároljunk!

Ott mindenki megkapja az izlésének megfelelő keveréket. Meinl a tea-szaküzlet, melynek számos keveréke közül mindegyik elismerten elsőrangú.

cseh koronát adományozott. A Kassai zsidóság áldozatkészsége folytán 300.000 cseh korona gyűlt össze az árvaház céljaira.

DEUTSCH BÉLA JUBILEUMA. Deutsch Béla, a Fonciére cégvezetője huszonöt éve dolgozik a biztosítási szakmában. Ez alatt az idő alatt érdemes munkásságot fejtett ki s tehetségével, adminisztratív képességével és nagy tudásáról tanuskodó szakcikkeivel az egész biztosítási szakma megbecsülését vivta ki. Jubileuma alkalmából barátai és tisztelői meleg ünneplésben részesítették a kitűnő cégvezetőt.

NEMZETI HIMNUSZ ÉS FELTETT KALAP. Az ungvári bíróság előtt érdekes per folyik. Kaufmann Jakab kereskedő a vádlott, akit a

csehszlovák állam megsértésével vádolnak, mert feltett kalappal hallgatta végig a nemzeti himnuszt. A vádlott azzal védekezett, hogy ő orthodox zsidó, aki vallási okokból hagyta fején a kalapot. Ítéletet még nem hozott a bíróság.

HALÁLOZÁS. Braun Manót, a Kóser szalámi és füstölt husárgyár vezérigazgatóját súlyos csapás érte. Édesapja Braun Adolf szeptember 29-én Nagymegyeren, 79 éves korában meghalt. Az elhunyt a helyi társadalom nagyon becsült tagja volt s a felekezeti életben is tevékeny szerepet játszott. Temetése nagy részvét mellett 30-án történt. A temetési szertartáson az ünnepekre való tekintettel nem hangzott el papi beszéd. Az elhunytban Ländler József nagymarosi állatorvos apósát gyászolja.

HITKÖZSÉGI VISZÁLY ÉS A NYOMDAIPAR. Beregszászon a hivatalos orthodox hitközséget a kivonuló chaszidok neologokká deklarálták, de viszont a szeccesszionálokat a hatóság csak neologoknak ismerte el. A hivatalos orthodox (de azért neolog) hitközség gyűjti az aláírásokat a hivatalos neolog (de azért orthodox) hitközség ellen és viszont. A harc igen hasznosnak bizonyult — a nyomdaipar részére. Még sohasem nyomtattak annyi zsidótárgyu röpiratot Beregszászon, mint most.

A HALOTTAK JELENTKEZNEK. Egy Huszt melletti faluban, Kapanowban egy asszony férje bevonult, 1914-ben eltűnt s két keresztény barátja tanúságot tett később arról, hogy elesett. Az asszony a múlt hónapokban másodszor férjhez ment. Házasságkötése

után Oroszországból levelet kap első férjétől, aki csodálkozik azon, miért maradnak válasz nélkül többrendbeli levelei. A huszti rabbi utasítására a szegény asszony rögtön elvált jelenlegi férjétől.

AZ „EZRA“ TAKARÉK- ÉS HITELSZÖVETKEZET iránt egyre fokozódó érdeklődés mutatkozik. Különösen a kisexisztenciák keresik fel részjegyekkel tömegesen az alakulást előkészítő irodát (Budapest, VIII, Főherceg Sándor ucca 19.), ami örvendetes jelenség, mert annak bizonyítéka, hogy az érdekelt kisemberek tudatában vannak az új alakulás jelentőségének, horderejének és minden tőlük telhető módon igyekeznek elősegíteni az intézmény létrejöttét. Most már egészen bizonyos, hogy az akció sikerrel jár és hogy az „Ezra“ október hó folyamán megtartja alakuló közgyűlését.

ZSIDÓ FOGHAZI TEMPLOM NAGYVÁRADON. Szeptember 27-én avatták fel ünnepélyesen a váradi ügyészség fogházában a zsidó templomot, amelyet Mandel Béla és Gleichmann Ignác kezdeményezésére közadakozásból alapítottak. Az ünnepi beszédeket Kecskeméti Lipót dr., Fuchs Benjámín főrabbi, Mandel Béla és Ceuca Mihály fogházigazgató mondták.

AZ ÉRSEKUVÁRI RABBIT GÖRÖGORSZÁGBA HIVJÁK. Klein Ernő dr. érsekujvári főrabbi előnyös feltételek mellett meghívták a görögországi Janina hitközségének állásába. Klein dr. még nem határozott, hogy elfogadja-e az állást, az érsekujváriak azonban ragaszkodnak a népszerű főrabbihoz és nem akarják elengedni.

Rabbiképzés

Irta: Dr. Lövy Ferenc, főrabbi

A „Szombat“ ügyes kézzel ismét kifogott egy zsidó kérdést, amelyről a zsidó felekezeti sajtó épp oly következetesen hallgat, akárcsak a kasrusz-ügyről, pedig kihatásánál fogva sorsdöntő a zsidóság életében és ez a rabbiképzés. A legtöbb zsidó ember zavarba jönne, ha azt kérdeznék tőle: hogy lesz valaki rabbi? Az egyik azt hiszi, hogy a rabbi — mint a költő — annak születik. Nem mintha — Isten ments! — a veleszületett szellem és tudás kitörne belőle és vinné, sodorná a rabbipályára, hanem mert rabbinak a fia vagy veje. Nem kell olyan nagyon csodálkozni, hiszen a biblia papsága, a kóhén is annak született. Vannak vidékek, hol Móse rabbénu sem kaphatna rabbiállást, ha nem rabbi fia vagy veje. Hát bizony ez minden előny dacára, amit a szülői ház, a hagyományok láncolata, az erények átöröklése nyújthat, előbb-utóbb hanyatláshoz, elgyöngüléshez vezet. Példa rá éppen a bibliai született papság, a kóhének története, kik kezdetben a nép tanítói, vezetői, bírái voltak, de már a II. templom korában működésük mindinkább a templom szolgálatára szorult, míg a nép vallásos vezetői, az írástudók, majd mind a mai napig a rabbik lettek. A „nagy gyülekezet férfiai“-nak egyik főkövetelménye az volt: „állítsatok minél több taniványt!“ Ezeknek utódai a későbbi rabbik, kik a tant és hagyományokat tanulták és terjesztették, anélkül, hogy fizetéssel járó pályának, vagy pláne hivatalnak tekintették volna s a rabbiteendők végzését gyakorlatilag sajátították el.

Akik e történeti tényeket nem ismerik, azok meg úgy képzelik, hogy rabbi úgy lesz valaki, mint pap a többi, főleg keresztény felekezeteknél: belép egy papnevelő intézetbe, kitannul, felavatják és — ezt tapasztalatból és az ujságokból is tudja, — valahol megválasztják, még pedig legtöbbször szónoklata és külső megjelenése után. Tényleg nagyon sok helyen így is van. Mert a zsidóság egyenjogosítása után a rabbinak nagyon sok tekintetben alkalmazkodni kell a megváltozott viszonyokhoz, hogy a hit községben, hitéletben, államban, társadalomban, iskolában méltón megállhassa helyét a többi felekezetek papjai között. Az ehhez szükséges világi tudást, viselkedést pedig nem lehet „estszürkületkor“ (bén hásmósós) elsajátítani — „éjjel-nappal“ ugyanis a Tórával kell foglalkozni, legalább így hirdetik némelyek, — hanem csak rendszeres, szabatos tanulás által. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a nagy zsidó tömegek, főleg a konzervatív része, nincsenek mindig és mindenütt megelégedve a rabbiképzőkből kikerült rabbik működésével. Viszont nem szabad elfelejtenünk, hogy még egy század sem múlt el, hogy rabbiképzők működnek és mindezen intézmények még a kezdet nehézsé-

geivel küzdenek és még egyre keresik az élet és az érvényesülés útját. Vannak, hogyne volnának hibák és fogyatkozások a rabbiképzőkben, azt az intézet vezetői s az onnan kikerült rabbik tudják legjobban, — de épp úgy vannak hibák és fogyatkozások a jesivákban is, ami szintén nem titok. Ezeket tárgyilagosan szóvá tenni és megvitatni nem hiba, nem bűn; hiszen az ősidőkben is leginkább éppen született papok, a kóhénok közül származó próféták támadták, bírálták és ostromozták Áron főpap utódainak, a hivatalos és hivatásos papoknak életmódját és viselkedését.

A rabbiképzés kérdése elsőrendű, eléggé nem méltányolható zsidó közügy, mellyel éppúgy a vezetőknek, mint a nagyközönségnek foglalkozni kell. Mert, ha igaz, hogy amilyen a közönség, olyan a papja: épp oly igaz a próféta mondása: „amilyen a pap, olyan lesz a nép is!”

Tóra-ünneppek Pesten

Az idei Szimchasz-Tóra alkalomból Stern Samu elnök volt a „vőlegény” a páva uccai templomban. A tervbevett ünnepek az elnök kívánságára elmaradtak, csak a kitűnő nőegylet adott ünnepi ebédet a szegények javára. Az istentisztelet után a hivek bevonultak a népkonyhába, hol Vas Lajos elnök és Rosenberg Sándorné üdvözölték Stern Samu elnököt. Zahler Emil a Léderer-serleggel a kézben hitvallást tett, hogy a Léderer-féle jelszóhoz „vissza a zsidósághoz” hűek maradnak és ebben a szellemenben fogják a jövőben is vezetni az ügyeket. Stern Samu elnök nagyhatású beszédben kifejtette, hogy most kevés ok van az ünneplésre. A gazdasági válság a zsidóságot még fokozottabb mértékben sanyargatja, a numerus clausus hatásai a fiatalság normális fejlődését megakasztja. A „vissza a zsidósághoz” hagyatékot a maga részéről is lelkesen fogja támogatni. Az ünnepély Rosenberg Sándorné éltetésével ért véget.

A bethlen téri körzetben Prinz Izidor és Egri Izidor voltak a „vőlegények”. A délutáni összejövetelen lelkesen ünnepelték a körzet köztiszteletben álló rabbiját, dr. Schwarz Benjámint.

SOK GONDJA VAN MINDENKINEK, NEHÉZ TERHES A MEGÉLHETÉS. Nem elvesztenünk kell a reményt, hanem felszítanunk. Nem csüggednünk kell, hanem biznunk. A m. kir. osztálysorsjáték sok embernek hozott már örömet, mert kis pénzzel nagy összeget nyertek. Most ismét itt az alkalom, október 16-án kezdődik az új osztálysorsjáték, ajánlatos minél előbb biztosítani magának egy sorsjegyet akármelyik főárusítónál.

Royal Apollo, VII. Erzsébet-körút 45—47. Telefon 429—46, 419—02.

Ufa Uránia, VIII. Rákóczi-ut 21 Telefon 372—04.

Radius Filmszínház, VI. Nagymező-u. 22-24 Tel. Aut. 292—50.

Forum, IV. Kossuth Lajos-utca 18. Telefon Aut 895—43.

Omnia, VIII Főherceg Sándor-tér 4. Telefon J. 301—25.

Pro Palesztina hírek

A PALESZTINA-KÖLCSÖN ÜGYE. A független munkáspárt vezére, **Fenner Brockway** meginterpellálta **Thomas** gyarmatügyi minisztert, hogy a Palesztina-kölcsön és Palesztina fejlesztésének ügye aktuális-e még. **Thomas** azt válaszolta, hogy a kölcsön ügyének kedvező, vagy kedvezőtlen elintézése az általános pénzügyi helyzettel függ össze.

HESCHEL FARBSTEIN ÁTVETTE HIVATALÁT. **Heschel Farbstein**, a **Jewish Agency** végrehajtó bizottságának új tagja átvette hivatalát Palesztinában. Hivatalba lépésekor úgy nyilatkozott, hogy főképp a kis existenciák gyarmatosítását kívánja előmozdítani. Ezeket az ültetvényeken helyezi el, továbbá a kis- és kéziiparban és kiskereskedelemben akarja foglalkoztatni.

A Magyar Pro Palesztina Szövetség **prof. Pfeifer Ignác** ny. műegyetemi tanár elnöklete alatt f. hó 15-én tartja negyedik évi rendes közgyűlését. A tárgysorozat keretében többek között **dr. Friedmann Ignác** kormányfőtanácsos, a **Keren Hajeszod** elnöke „A **Jewish Agency** és a magyar zsidóság“, **dr. Patai József** „Palesztina és a világkrízis“ címen tartanak előadást. A közgyűlés után rendezendő **banketten** **dr. Kahan Nison** fog előadást tartani.

Tel Avivban **M. Dizengoff** polgármester vezetése mellett nagy előkészületek folynak az 1932. évben megtartandó közelkeleti mintavásárra és kiállításra, melyre eddig Palesztinán kívül **Syria**, **Mezopotámia**, **Egyiptom** és **Perzsia** jelentették be részvételüket. A kiállítá-

tásra több ezer európai cég is jelentkezett már. Minthogy ez a mintavásár még az 1929. évi vásárnál is nagyobb szabásúnak ígérkezik, külön bizottság gondoskodik a turisták kedvezményes utazásáról és olcsó elhelyezéséről.

Az elmúlt esztendőben Palesztinában 10.000 dunam új narancsot ültetett be a zsidó lakosság. A narancsexport a múlt évben 2.500.000 láda volt, Szép fejlődést mutatkozott a banánexport terén is.

Palesztina importja az elmúlt évnegyedben 1.448.866 angol font volt, az előző év ugyanilyen szakának 1.731.716 fontjával szemben. Az export ugyanekkor 654.796 font, az előző évi 839.533 fonttal szemben.

Az Egyesült Államok zsidósága az elmúlt 5691. évben 56.200.870 dollárt adott zsidó és általános jótékonyági célokra, Ebben az összegben Palesztina 1.080.000 dollárral szerepel.

Az 1932. áprilisában Tel Avivban megtartandó **Makkabi olimpiádra** eddig 2.000 zsidó sportoló jelentkezett. Az olimpiád alkalmával a világ minden kikötőjéből különhajók fognak a sportolók és turisták rendelkezésére állni. Palesztina kormányzója egy óriási stadion építésére ajándékozott területet Tel Aviv mellett a **Makkabi** számára. A stadion alapkövét a **Makkabiad** alkalmával fogják lerakni.

Szerkesztésért és kiadásért felel:

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE.

Neufeld Zoltán (Pannonia) nyomda
 Budapest, VII., Rombach ucca 8.
 Telefon: 42-3-09. Felelős: **Gerő Z.**